

دانشگاه پیام نور، واحد تهران جنوب
دانشکده الهیات و علوم اسلامی و حقوق
پایان نامه
برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد
رشته حقوق
گروه علمی حقوق جزا و جرم شناسی
عنوان پایان نامه:

بررسی جرایم اطفال در حوزه قضایی استان آذربایجان شرقی (علل، راهکارها و راهبردها)

علی اصغر آذری قره قشلاقی

استاد راهنما:

آقای دکتر محمد رضا الهی منش

استاد مشاور:

آقای دکتر ناصر قاسمی

اردیبهشت ۱۳۹۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور واحد تهران جنوب
دانشکده الهیات و علوم اسلامی و حقوق
واحد تهران جنوب
پایان نامه
برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد
رشته حقوق
گروه علمی حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان پایان نامه:

بررسی جرایم اطفال در حوزه قضایی آذربایجان شرقی (علل، راهکارها و راهبردها)
علی اصغر آذری قره قشلاقی

استاد راهنما:

آقای دکتر محمد رضا الهی منش

استاد مشاور:

آقای دکتر ناصر قاسمی

اردیبهشت ۱۳۹۲

اینجانب علی اصغر آذری قره قشلاقی دانشجوی ورودی سال ۸۹ مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق، گرایش جزا و جرم شناسی گواهی می نمایم چنانچه در پایان نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع و ماخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می دانم و جوابگوی آن خواهم بود.

دانشجو تأیید می نماید که مطالب مندرج در این پایان نامه (رساله) نتیجه تحقیقات خودش می باشد و در صورت استفاده از نتایج دیگران مرجع آن را ذکر نموده است.

نام و نام خانوادگی دانشجو

تاریخ و امضاء

اینجانب علی اصغر آذری قره قشلاقی دانشجوی ورودی سال ۸۹ مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق، گرایش جزا و جرم شناسی گواهی می نمایم چنانچه براساس مطالب پایان نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب، و ... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب، و ... و به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

نام و نام خانوادگی دانشجو

تاریخ و امضاء

کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات ، آزمایشات و نو آوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه پیام نور می باشد.

اردیبهشت ۱۳۹۲

تقدیم به :

همسر و فرزندانم

که کلمه کلمه این پایان نامه

تلالو محبت های آنهاست.

سپاسگزاری

در آسمان آبی علم و معرفت همواره ستارگانی بوده اند که با نور افشانی خود گرد ظلمات را از پیشانی جویندگان علم زدوده و بسی منت رهروان را در کسب نور دانش همراهی کرده و عاشقانه ستاره وجودشان را در معرض خورشید چینی درویشانی نهاده اند تا با استعانت از انوارشان خورشید ای از معرفت فراهم نمایند. این تحفه ناچیز درویش نیز برگ سبزی است از گلستان معرفت اساتید و بزرگانی که حقیر را در مسیر خورشید چینی از دانش یاری نموده اند تا به قدر وسعت از مشرب جوشان معرفتشان جرعه ای بچشم.

از استاد ارجمند جناب آقای دکتر الهی منش به پاس راهنمایی های بی دریغشان در مراحل مختلف این پایان نامه کمال تشکر را دارم و از استاد ارجمند جناب آقای دکتر قاسمی که از مشاوره ایشان در مراحل مختلف این پایان نامه بهره مند شدم نیز سپاسگزارم.

چکیده

امروزه اهمیت شناخت وضعیت جسمی و روانی اطفال و نوجوانان، علل ارتکاب جرم توسط آنها، نحوه برخورد و تعامل نهادها و دستگاههای قضائی و اجرائی مرتبط با آنها و پیشگیری از وقوع جرم در این زمینه بر کسی پوشیده نیست و در این میان بررسی وضعیت اطفال و نوجوانان در یک منطقه جغرافیایی خاص و مقایسه آن با سایر مناطق کشور و ارایه نتایج آن به نهادهای مسوول در این حوزه برای استفاده در برنامه ریزیها و نحوه برخورد و تعامل از اهمیت بالایی برخوردار است.

اطفال و نوجوانان که هنوز بلوغ جسمی، عقلی و روانی لازم برای نحوه برخورد و تعامل با پیش آمدهای جامعه را بدست نیاورده اند در معرض انواع لغزش ها و هنجارشکنی ها قرار دارند که حتی برخی از این هنجارشکنی ها واجد وصف کیفری می باشند. در این میان نقش نهادهای مرتبط مثل خانواده، مدرسه و دستگاه قضایی از اهمیت بالایی برخوردار است که با توجه به وضعیت نابسامان اطفال و نوجوانان بزهکار و برخورد و تعامل ضعیف و غیر علمی نهادهای مسوول در استان، لزوم توجه و سرمایه گذاری جدی در ابعاد مختلف اعم از انسانی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی می طلبد.

واژگان کلیدی: اطفال-جرایم-موقعیت جغرافیایی و قومی-برخورد و تعامل

عنوان	صفحه
چکیده.....	و.....
مقدمه.....	۱.....
أ- بیان مسأله ..	۱.....
ب- اهمیت و ضرورت تحقیق ..	۲.....
ج- پرسش های تحقیق ..	۲.....
د- فرضیات تحقیق ..	۳.....
ه- اهداف تحقیق ..	۳.....
و- قلمرو تحقیق ..	۴.....
ز- روش تحقیق و جمع آوری اطلاعات ..	۴.....
ح- ابزار تحقیق ..	۴.....
ط- محدودیت های تحقیق ..	۴.....
ی- ساختار تحقیق ..	۵.....
فصل اول: مفاهیم، جرایم اطفال، علل، مسئولیت آنها و پیشینه دادگاه اطفال	۶.....
۱-۱- مفهوم کودکی و معیارهای آن از نظر فقهی و قوانین ..	۷.....
۱-۱-۱- تعریف لغوی کودک ..	۹.....
۲-۱-۱- تعریف اصطلاحی کودکی ..	۹.....
۳-۱-۱- مراحل کودکی ..	۱۱.....
۴-۱-۱- کودکی از دیدگاه قرآن ..	۱۲.....
۵-۱-۱- کودکی از دیدگاه فقها ..	۱۴.....
۱-۵-۱-۱- از ولادت تا هفت سالگی ..	۱۴.....
۲-۵-۱-۱- از هفت سالگی تا بلوغ ..	۱۴.....
۳-۵-۱-۱- از سن بلوغ به بعد ..	۱۵.....
۶-۱-۱- کودکی از دیدگاه قانون مدنی ایران ..	۱۵.....
۷-۱-۱- کودکی از دیدگاه فقه اسلامی ..	۱۶.....
۱-۷-۱-۱- سن بلوغ از دیدگاه قرآن ..	۱۶.....
۲-۷-۱-۱- سن بلوغ از دیدگاه احادیث ..	۱۷.....
۳-۷-۱-۱- سن بلوغ از دیدگاه فقها ..	۱۸.....
۸-۱-۱- سن کودکی در قانون مدنی ایران ..	۱۹.....
۹-۱-۱- سن کودکی از دیدگاه کنوانسیون حقوق کودک ..	۲۳.....
۲- مفهوم لغوی و اصطلاحی مسئولیت و اقسام آن ..	۲۵.....
۱-۲-۱- مسئولیت در اصطلاح قانون ..	۲۶.....
۱-۱-۲-۱- مسئولیت جزایی یا کیفری ..	۲۶.....
۲-۱-۲-۱- مسئولیت مدنی یا حقوقی ..	۲۷.....

۲۷	۲-۲-۱- درجات مختلف مسئولیت
۲۸	۱-۲-۲-۱- دوران فقدان تمیز و عدم مسئولیت کیفری مطلق
۲۸	۲-۲-۲-۱- دوران تمیز و برخورداری از مسئولیت کیفری نسبی
۲۹	۳-۲-۲-۱- دوران بلوغ و سن کبر قانونی
۲۹	۳-۲-۱- سن شروع مسئولیت کیفری
۲۹	۴-۲-۱- مسأله تمیز اطفال و انتقادات وارده بر آن
۳۰	۵-۲-۱- اماره عدم مسئولیت کیفری اطفال
۳۱	۶-۲-۱- مسئولیت جزایی اطفال
۳۱	۳-۱- پیشینه دادگاه اطفال
۳۱	۱-۳-۱- رژیم قانون مجازات عمومی
۳۳	۲-۳-۱- رژیم قانون دادگاه اطفال بزهکار
۳۴	۳-۳-۱- رژیم قانون مجازات اسلامی و مجازات اطفال بزهکار
۳۵	۴-۳-۱- رژیم لایحه جدید قانون مجازات اسلامی
۳۵	۴-۱- تعریف بزهکاری اطفال و علل آن
۳۵	۱-۴-۱- تعریف بزهکاری اطفال
۳۸	۲-۴-۱- علل بزهکاری اطفال
۳۹	۱-۲-۴-۱- علل اجتماعی
۳۹	۱-۱-۲-۴-۱- خانواده
۴۲	۲-۱-۲-۴-۱- نقش دوستان و همسالان
۴۲	۲-۲-۴-۱- علل اقتصادی
۴۲	۳-۲-۴-۱- علل روانشناختی
۴۳	۴-۲-۴-۱- علت های دیگر بزهکاری
۴۴	۳-۴-۱- شناخت و ویژگی های اطفال و نوجوانان بزهکار
۴۵	۵-۱- خصوصیات جرایم اطفال
۴۵	۱-۵-۱- بانندی و گروهی بودن
۴۵	۲-۵-۱- اتفاقی بودن
۴۶	۳-۵-۱- ساده بودن
۴۶	۶-۱- تفاوت جرایم ارتكابی دختران و پسران
۴۶	۱-۶-۱- از لحاظ میزان
۴۶	۲-۶-۱- از لحاظ چگونگی
۴۷	۷-۱- اقسام جرایم اطفال
۴۷	۱-۷-۱- جرایم علیه اشخاص
۴۷	۱-۱-۷-۱- اعمال منافی عفت
۴۷	۲-۱-۷-۱- ایراد ضرب و جرح

عنوان	صفحه
۱-۲-۷-۲- جرایم علیه اموال	۴۸
۱-۲-۷-۱- سرقت	۴۸
۱-۲-۷-۲- جرایم خرابکاری و ایجاد خسارات مالی	۴۸
۳-۷-۳- جرایم علیه نظم عمومی	۴۹
۸-۱- شیوه دادرسی دادگاه اطفال	۴۹
۱-۸-۱- ضرورت تشکیل دادگاه ویژه اطفال	۵۱
۲-۸-۱- شیوه انتخاب و شرایط خاص قضات اطفال	۵۳
۳-۸-۱- تعقیب و تحقیقات مقدماتی	۵۴
۴-۸-۱- شیوه رسیدگی به اتهامات اطفال و نوجوانان	۵۵
۵-۸-۱- رعایت اصول بنیادین دادرسی کیفری	۵۶
۱-۵-۸-۱- تسریع در رسیدگی	۵۶
۲-۵-۸-۱- احضار یا جلب	۵۷
۳-۵-۸-۱- ضرورت حضور والدین، سرپرستان قانونی و مشاور حقوقی	۵۷
فصل دوم: پژوهش عملی جرایم اطفال در استان آذربایجان شرقی	
۱-۲- سیمای عمومی استان	۶۰
۱-۱-۲- موقعیت جغرافیایی	۶۰
۲-۱-۲- وضعیت آب و هوا	۶۰
۳-۱-۲- وجه تسمیه و سابقه تاریخی	۶۱
۴-۱-۲- جمعیت	۶۲
۵-۱-۲- اشتغال	۶۲
۶-۱-۲- زبان	۶۲
۷-۱-۲- فرهنگ	۶۳
۲-۲- دادگاه اطفال در استان	۶۳
۳-۲- اجرای احکام کیفری اطفال بزهکار	۶۵
۱-۳-۲- آشنایی با سازمان کانون اصلاح و تربیت	۶۶
۱-۱-۳-۲- قسمت نگهداری موقت	۶۸
۲-۱-۳-۲- قسمت اصلاح و تربیت	۶۸
۳-۱-۳-۲- وضعیت آموزشی کانون	۶۹
۴-۱-۳-۲- قسمت زندان کانون	۷۰
۲-۳-۲- وضعیت اجرای احکام کیفری اطفال در استان آذربایجان شرقی	۷۱
۴-۲- وضعیت آماری اطفال بزهکار در استان آذربایجان شرقی	۷۲
۱-۴-۲- از نظر نوع جرایم ارتكابی	۷۲
۲-۴-۲- از نظر زمان وقوع جرم	۷۳

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷۳	۲-۴-۳- از نظر مکان وقوع جرم
۷۴	۲-۴-۴- از نظر سن ارتکاب جرم
۷۴	۲-۴-۵- از نظر جنس مرتکب
۷۵	۲-۴-۶- علل وقوع جرایم
۷۵	۲-۴-۷- از نظر سطح سواد
۷۵	۲-۴-۸- تجزیه و تحلیل وضعیت آماری
۷۸	نتیجه گیری و پیشنهادات
۷۸	الف) نتیجه گیری
۸۰	ب) پیشنهادها
۸۵	پیوست ها
۸۵	فرم شماره ۱: پرسشنامه قضائی
۸۶	فرم شماره ۲: سن ارتکاب جرم
۸۶	فرم شماره ۳: جنس مرتکب جرم
۸۷	فرم شماره ۴: علت جرم
۸۸	منابع و مآخذ
۹۱	:ABSTRACT

مقدمه

یکی از مهم ترین مسائلی که امروزه خانواده ها و جوامع بشری دچار آن هستند و دغدغه بسیاری از محققین شده است، موضوع مجرمین کم سن و سال و به بیان دیگر اطفال بزهکار و چگونگی برخورد با اعمال و رفتارهای ایشان می باشد. اصلاح و تربیت کودک و درمان وی و تغییر دادن طرز تفکر و اعمال آنها، کار سهل و آسانی نیست و کودکی که سالها از تربیت صحیح دور بوده و به هر دلیلی با جرم خوگرفته است، به آسانی قابل اصلاح نیست و جامعه و مسئولین در قبال ایشان مسئولیت خطیری دارند و مهمترین مسأله، تربیت و اصلاح ایشان است نه تنبیه و مجازات، زیرا سرنوشت کودک از هر مسأله ای مهمتر می باشد. بنابراین برخلاف آنچه در مورد بزرگسالان انجام می یابد، هرگاه کودکی مرتکب جرمی می گردد، مسئولین و مقامات مربوطه با ید تحلیل جامعی از علل و عوامل بزه کودک داشته باشند تا در اصلاح و مجازات کودک اقداماتی پیش بینی کنند که موثر در اصلاح وی بوده و ذهن و روح کودک را با ناشایست بودن عملش آشنا ساخته و انگیزه بزه را از وی بزدایند، زیرا که ترسیم آینده روشن برای جامعه در گرو فرزندان صالح بوده و جلوگیری از انحراف کودکان و اصلاح و تربیت اطفال بزهکار و تبیین دقیق مسئولیت ایشان در قبال اعمالشان، نوید آینده ای روشن توأم با آرامش برای افراد جامعه خواهد بود. لذا در این کار تحقیقی بنا است که ضمن آشنایی با اطفال بزهکار و نهادهای مسوول در این زمینه، نحوه برخورد و تعامل آنها مورد بررسی قرار گیرد و وضعیت استان آذربایجان شرقی در این زمینه مورد بررسی قرار میگیرد و برای این کار از روش تحقیق نظری و میدانی استفاده شده است و در روش میدانی پرسشنامه ها و فرمهایی تهیه و در مدت شش ماه با حضور در دادگستری ها و زندانهای استان و با مطالعه پرونده های اطفال و نوجوان ها و مصاحبه با آنها تکمیل و نتیجه گیری صورت گرفته است که انشاء... مفید واقع شود.

أ- بیان مسأله

اولین گام در هر پژوهش، انتخاب و شناخت دقیق مسأله است. مسایل معمولاً از احساس مسئولیت یا نیاز به دانش بیشتر سرچشمه می گیرند یک مسأله پژوهش مناسب، یک موقعیت مرتبط در حقوق است که به منظور انجام مطالعات فشرده بر آن تاکید می شود.

دوران طفولیت از مراحل حساس و سرنوشت ساز انسان است که پایه های شخصیتی و هویتی فرد در این دوره شکل می گیرد. خشت های اولیه ساختمان وجودی انسان در این برهه بنیان می شود. استواری و اعتدال و صلابت و استحکام یا تزلزل و سستی و کجی این خشت ها در کل پیکره

موثر خواهد افتاد. لذا این مرحله از حیات آدمی توجه و مراقبت دوچندان را طلب می کند. بویژه اگر مخاطب ما اطفال باشند که از مسیر تعادل به طرف پرتگاه و انحراف متمایل شده و قدم در وادی هولناک انسانیت بگذارد، حساسیت افزایش می یابد. تمام افراد و نهادهای مراقبتی دخیل باید بسیج شوند تا هر چه سریع تر حفاظ ضخیم پیش روی وی بسازند و مانع پیش روی او شوند، طرق بازگشت و اصلاح را برایش طراحی و اجرا کنند و امکان رجوع به جامعه و اعتدال را ببیندیشند تا از این طریق علاوه بر اصلاح فرد، امنیت جامعه را فراهم سازند لذا بر آن است در این تحقیق ابتدا اطفال بزهکار را از بعد نظری مورد تحلیل و تجزیه قرار گیرند سپس وضعیت اطفال بزهکار در استان آذربایجان شرقی خصوصاً کلان شهر تبریز بررسی شود، در نهایت با بیان مشکلات و راهکارهای بدست آمده گامی در جهت اهداف یاد شده برداشته شود انشاء... مقبول حق واقع شود.

ب- اهمیت و ضرورت تحقیق

راجع به جرایم اطفال کتابها و پایان نامه ها و مقالات فروانی نوشته شده است، ولی باتوجه به حساسیت دوران طفولیت و لزوم استفاده از علوم جدید و پیشرفت های علمی در نحوه ی برخورد و تعامل با اطفال نابهنجار می طلبد که این نوشته ها ادامه یابند، تا در حوزه های مختلف مورد استفاده قرار گیرد. با توجه باینکه در رفتار انسانها، قومیت، منطقه جغرافیایی، فرهنگ و سطح سوادو ... موثر است، لذا بررسی یک منطقه خاص جغرافیایی و بررسی علل ارتکاب جرم توسط اطفال آن منطقه و مقایسه آن با سایر عوامل و انتخاب بهترین روش برای برخورد و تعامل مفید بنظر می رسد. و با توجه به اینکه تاکنون چنین تحقیق و بررسی در استان صورت نگرفته است، اینجانب را بر آن داشت موضوع پایان نامه دوره کارشناسی ارشد خود را اختصاص به تحقیق در بررسی علل ارتکاب جرم توسط اطفال استان و بررسی نحوه برخورد و تعامل نهادهای دست اندرکار با این گونه اطفال و میزان موفقیت آنها و مقایسه با سایر مناطق قرارداد و در پایان راهکارها و پیشنهادهای مورد نظر را ارایه دهم.

ج- پرسش های تحقیق

هرکار تحقیقی و پژوهشی ناشی از بوجود آمدن سوال یا سوالاتی در هر موضوعی برای دست اندرکاران آن موضوع است و این سوالات هستند که پژوهشگر را به کار تحقیق وا می دارد تا در راستای کشف جواب آن سوالات به کار تحقیقی دست بزند لذا سوالاتی که در این تحقیق مطرح شده است و در پایان به آنها پاسخ داده خواهد شد عبارتند از:

۱. عوامل عمده ارتکاب جرم توسط اطفال در استان آذربایجان شرقی چیست؟

۲. فرهنگ منطقه آذربایجان و وضعیت آب و هوایی آن، موثر در وقوع بزه بوده یا عامل بازدارنده است؟

۳. آیا نهادهای مسئول در استان آذربایجان شرقی، برخورد و تعامل صحیح علمی و قانونی با اطفال بزهکار داشته اند یا خیر و این برخورد تعاملی تا چه میزان موثر در جلوگیری از ارتکاب جرم بوده است؟

د- فرضیات تحقیق

فرضیه پرسشی است جهت یافته که انسان در برابر یک امر واقع که از قبل برگزیده شده است، مطرح می سازد، خواه به منظور بررسی این امر که آیا قوانین شناخته شده در مورد آن قابل اعمال هستند یا خیر، خواه جهت دستیابی به قوانین تازه، روابط نو و یا پیشنهاد تجربه یی جدید.

لذا فرضیات تحقیق حاضر عبارتند از:

۱. تربیت غیر اصولی اطفال در خانواده ها، بدی وضعیت اقتصادی خانواده ها، پایین بودن سطح سواد پدر و مادر و عدم استفاده نهاد آموزش و پرورش از روشهای علمی در تعلیم و تربیت اطفال، عوامل موثر در بزهکاری آنان به شمار می رود.
۲. فرهنگ منطقه آذربایجان و وضعیت آب و هوایی آن مانند سردی هوا در مواردی موثر در بزهکاری اطفال و در مواردی نیز عامل بازدارنده است.
۳. برخورد و تعامل نهادهای مسئول در استان آذربایجان شرقی با اطفال بزهکار از جهات گوناگون در حد مطلوب نبوده و توفیق بسزایی در جلوگیری و یا کاستن از ارتکاب جرم نداشته اند.

ه- اهداف تحقیق

هدف تحقیق غایتی است که برای آن متصور شده است. اهداف تحقیق باید نتایج احتمالی آن را که برای مفاهیم نظریه ها و یادداشتهای معینی مهم است، مشخص کند. باید توضیح داده شود که چه گروه هایی و چگونه از نتایج پروژه بیشترین استفاده را خواهند برد.

حصول به اهداف زیر خواست نهایی این پروژه بوده است.

- برآورد علل ارتکاب جرم توسط اطفال در استان آذربایجان شرقی.
- برآورد نحوه برخورد نهادهای مسئول با اطفال بزهکار.
- شناسایی راهکارهای لازم برای برخورد و تعامل بهتر با اطفال بزهکار با توجه به زمینه های ارتکاب جرم.
- بررسی تاثیر موقعیت جغرافیایی یا فرهنگی در بروز جرایم توسط اطفال.

و- قلمرو تحقیق

در این تحقیق محدوده و قلمرو مورد مطالعه، ابتدا کلیاتی راجع به جرایم اطفال ارائه می شود سپس به صورت خاص وضعیت اطفال بزهکار در استان آذربایجان شرقی مورد مطالعه قرار می گیرد.

ز- روش تحقیق و جمع آوری اطلاعات

انتخاب هرگونه روش تحقیق بستگی تام به موضوع و هدف تحقیق دارد که با مطالعه پدیده های انسانی روشهای متفاوتی از روش تحقیق در علوم طبیعی طلب می کند لذا با توجه به اینکه قصد داریم در این تحقیق به وضعیت اطفال بزهکار در استان آذربایجان شرقی بپردازیم و نقش نهادهای مسئول در این خصوص را مورد بررسی قرار دهیم روش تحقیق به صورت نظری و کاربردی می باشد.

ح- ابزار تحقیق

برای جمع آوری اطلاعات از روش ها و مدل های گوناگون استفاده شده است که مهمترین آنها عبارتند از:

۱. مطالعه کتابخانه ای، شامل کتب، متون، نشریات، مجله و مقالات مثل مجله حقوقی دادگستری و پیام آموزش.
۲. مراجعه به سازمانهای زیربط از جمله دادگاه اطفال و زندانهای استان.
۳. جمع آوری داده ها از طریق مصاحبه با اشخاص صاحب نظر یعنی مسئولین قضایی و زندان.
۴. استفاده از پرسشنامه و جمع آوری داده ها از طریق برداشتهای نمونه ای

ط- محدودیتهای تحقیق

هر پژوهش و طرحی در مراحل اولیه خود با مشکلات و نارسای هایی مواجه است. و بعضی از این مشکلات قابل حل و بعضی غیرقابل حل می باشند. که مورد دوم یعنی مشکلات غیرقابل حل بر کیفیت پروژه آثار ناخواسته ای را به بار می آورد. محدودیتهای این پروژه را می توان به شرح ذیل اشاره کرد.

۱. فقدان آمار و اطلاعات دقیق در مورد اطفال و نوجوانان بزهکار در سطح کشور و استان
۲. فقدان مآخذ و منابع و پژوهشهای تشریحی درباره وضعیت اطفال در استان.

۳. گستردگی موضوع تحقیق و کمبود نیرو و زمان کافی برای بررسی و پژوهش کامل موضوع مورد نظر.

۴. عدم همکاری دقیق مسئولین بدلیل کمبود وقت و ملاحظات دیگر.

ی- ساختار تحقیق

پایان نامه حاضر مشتمل بر یک مقدمه و دو فصل است در مقدمه به چارچوب تحقیق، بیان فرضیه ها و اهداف و مشکلات موجود در طول نوشتن آن اشاره شده است و در فصل اول به تعریف طفل و دوره های مختلف کودکی و دیدگاههای مختلف موجود در این خصوص، تعریف مسئولیت و انواع آن، بزهکاری و علل وقوع آن، به بررسی ویژگیهای جرایم ارتكابی اطفال و نوجوانان و وضعیت دادگاه اطفال در ایران پرداخته شده است و در فصل دوم نیز ابتداء سیمای عمومی استان آذربایجان شرقی توصیف شده است، سپس وضعیت دادگاه اطفال و کانون اصلاح و تربیت در استان آذربایجان شرقی مورد بررسی و مقایسه قرار گرفته است و نتایج تحقیقات میدانی راجع به وضعیت اطفال و نوجوانان در سطح استان را ترسیم و فرمها و نمودارها توضیح داده شده است در پایان نتیجه گیری و پیشنهادهای آورده شده است .

فصل اول:

مفاهیم، جرایم اطفال،

علل، مسؤلیت آنها و

پیشینه دادگاه اطفال

انسان موجودی اجتماعی است و دارای ابعاد فیزیکی و روانی خاص خود که طبیعتاً همه این قابلیت‌ها در تربیت و رشد او مؤثر می‌باشد. کودک نیز تابع همین قاعده است و برای شناخت درست مفهوم و معیار کودکی و حقوق متناسب با رشد و شخصیت وی می‌باید همه ابعاد را در نظر گرفت، چنانچه ما معتقدیم که اسلام لحاظ نموده است.

اینکه کودک از نظر مفهومی به چه کسی اطلاق می‌شود و مراحل کودکی چیست تا سخن از حقوق وی به میان آوریم از ابعاد مختلف قابل طرح و بررسی است.

در توضیح کلی معمولاً از آغاز تولد تا حدود ۱۲-۱۳ سالگی را دوران کودکی می‌نامند و به دوره قبل از دبستان و بعد از دبستان تقسیم می‌نمایند که فرد، در هر دوره شرایط روحی و روانی و فیزیکی خاص خود را داراست و بر همین اساس نیز موضوع حق و تکلیف می‌تواند قرار گیرد. (کی‌نیا، ۱۳۸۶، ص ۱۸۷)

در یک تقسیم بندی دیگر کودک را طی دو دوره می‌توان مورد مطالعه قرار داد. «دوره قبل از تمیز و دوره بعد از تمیز و تشخیص. معمولاً فقهای اسلامی تمیز را نیز چنین تعریف کرده اند که در این دوره فرد به طور اجمالی از مقتضای عقود و معاملات سردر می‌آورد و پس از ایندوره در آستانه بلوغ قرار می‌گیرد یا به تعبیر فقهای اسلامی مراهق می‌شود و بعد که بالغ شد مسئولیت پذیری وی آغاز می‌گردد.» (اردبیلی، ۱۳۷۷، ص ۱۱۱)

در یک رویکرد دیگر کودک را از نگاه قرآن کریم می‌توان مورد مطالعه قرار داد. قرآن کریم درباره زمان شروع کودکی صراحتاً سخن خاصی به میان نیاورده اما در برخی آیات لفظ «طفل» را صریحاً به کار برده است (حج: ۵؛ مؤمنون: ۷۱۲-۷۱۴؛ مؤمن: ۶۷) و روند خلقت انسان را مورد تأمل و توجه قرار داده تا انسانها در آن تعقل کنند. به نظر می‌رسد از دیدگاه قرآن آغاز کودکی زمان انعقاد نطفه است و از همین زمان آثار حقوقی و مدنی مربوط به کودک آغاز می‌شود.

۱-۱- مفهوم کودکی و معیارهای آن از نظر فقهی و قوانین

مفهوم کودکی از دیدگاه علما و فقهای اسلامی نیز قابل بررسی است. علما و فقهای اسلامی ادوار مرتبط با کودکی را به سه دوره تقسیم کرده اند: از ولادت تا هفت سالگی (صبی غیر ممیز)، از هفت سالگی تا ظهور بلوغ (صبی ممیز)، از سن بلوغ به بعد که شخص دارای مسوولیت کامل می‌باشد. دیدگاههای فقهای شیعه و سنی و هر یک از نحله های فکری اهل تسنن جداگانه در این زمینه قابل بررسی است. (اردبیلی، ۱۳۷۷، ص ۱۱۱)

اینکه معیار پایان دوره کودکی چیست نیز از دیدگاههای مختلف از قبیل قرآن و روایات ائمه اسلامی، فقه اسلامی اعم از فقه شیعه و سنی، کنوانسیون حقوق کودک و از دیدگاه قانون مدنی ایران و برخی قوانین دیگر قابل بررسی است.

قرآن کریم در سوره های نور: ۵۹؛ نساء: ۶؛ انعام: ۱۵۲؛ یوسف: ۲۲؛ اسراء: ۲۴؛ کهف: ۸۲؛ حج: ۵؛ قصص: ۱۳؛ نمل: ۶۶؛ احقاف: ۱۵ به این موضوع اشاره نموده و در مجموع سه معیار: بلوغ الحلم، بلوغ النکاح و بلوغ اشد را ذکر کرده است. با توجه به این معیارها می توان گفت مسأله بلوغ در قرآن کریم با تعبیراتی مختلف آمده و سن مشخصی را به عنوان سن بلوغ ذکر نکرده است. همچنین در امر بلوغ هم به رشد جسمی و هم به رشد روحی و عقلانی توجه نموده است.

از روایات ائمه شیعه در این زمینه نیز استفاده می شود که اولاً، معیار بلوغ چه در مورد پسران و چه در مورد دختران بر مبنای تکوین شخصیت فرد و قبول مسئولیت در زمینه های مختلف می باشد. ثانیاً، معیار اصلی برای بلوغ کودک، رشد و تکامل جسمی و جنسی و اندامهای تناسلی است که معیار آن در پسران احتلام و در دختران عادت ماهانه است. ثالثاً، در روایات حدّ، سن بلوغ پسر از ۱۳ تا ۱۶ سال و دختر از ۹ تا ۱۳ سال است که می توان آن را اماره بلوغ نیز تلقی نمود. (امامی، ۱۳۷۷، ص ۲۰۸)

در نظر مشهور فقهای شیعه، بلوغ کودک یعنی زمان رشد جسمی و روحی وی. برای اثبات بلوغ کودک سه علامت فیزیکی وجود دارد که در مجموع علامت تکوینی به حساب می آید. فقهای اهل سنت نظریات دیگری دارند و دیدگاههای متنوعی بین نحله های مختلف اهل سنت دیده شده است.

مفهوم بررسی کودکی از دیدگاه قانون مدنی ایران نیز رویکرد دیگری است. در ماده ۹۵۶ قانون مدنی گفته شده: «اهلیت برای دارا بودن حقوق، با زنده متولد شدن انسان شروع و با مرگ او تمام می شود» اما مطابق دیگر مقررات قانون مدنی، حمل یعنی کودکی که هنوز متولد نشده از تاریخ انعقاد نطفه از کلیه حقوق برخوردار می گردد مشروط بر اینکه زنده متولد شود اگرچه پس از تولد هم فوراً بمیرد.

قانون مدنی ایران در ماده ۱۲۱۰ بلوغ را پایان دوره کودکی دانسته و در اصلاحاتی که در چهارمین سال پس از انقلاب اسلامی در قانون مزبور صورت گرفت، گفته شد که ۹ سال قمری در

دختر و ۱۵ سال قمری در پسر معیار بلوغ است. البته این مطلب با تبصره ۲ ماده مزبور تعارضاتی دارد و اخیراً قانونگذار درصدد اصلاح این ماده برآمده است.

در قوانین دیگر سنین متنوعی برای پایان کودکی و بهره مندی از حقوق پیش بینی شده که مواردی از قوانین مزبور در متن مورد اشاره قرار گرفته و بعضاً انتقاداتی بر قوانین مطرح گشته است. با توجه به مفهوم و معیار کودکی، حقوق و تکالیف کودکان در دیدگاههای مختلف روشن می شود. در تفکر اسلامی برای حمایت از کودک مسئولیتهای مشخصی قبل و بعد از تولد کودک بر عهده والدین قرار گرفته است و جامعه نیز وظایف مشخصی در قبال کودک برعهده دارد. جزئیات برخی از وظایف والدین و جامعه در قبال کودک درپایین توضیح داده شده است و در مجموع مشخص گردیده که در تفکر اسلامی چه خانواده و چه جامعه وظیفه دارند که نهایت زمینه لازم برای رشد مادی و معنوی کودک را فراهم آورند و هرگونه کوتاهی در این زمینه مردود می باشد. تلاش مجریان امور در ایران می باید معطوف به این حقیقت باشد که اولاً، اسلام را درست درک کنند و سپس درست عمل نمایند و تعهدات بین المللی ایران در زمینه حقوق کودک را نیز در اقدامات خود مد نظر قرار دهند تا روز به روز جایگاه کودکان از حیث رعایت حقوق بشر ارتقا یابد.

۱-۱-۱- تعریف لغوی کودک

طفل در لغت، کوچک از هر چیزی (رحیمی اردستانی ص ۶۵۰) بخشی از هر چیز، گیاه کوتاه بوده (انزبلی نژاد، جلد ۲، ص ۱۱۲۷) و جمع آن اطفال است و به معنای بچه ای که هنوز بالغ نشده است می باشد.. طفل را صغیر نیز گویند. (جعفری لنگرودی، ص ۴۳۰)

۱-۱-۲- تعریف اصطلاحی کودکی

طفلی که به دنیا می آید به صورت بالقوه عالیترین و کاملترین امکانات لازم برای رشد را داراست. وی آمادگی دارد که به شایسته ترین شکل پرورده شود و سیر تکاملی خویش را طی کند. کافی است که سالم به دنیا آید و در شرایط خانوادگی، آموزشی و محیطی مناسب قرار گیرد تا رشد و نمو یابد. اما متأسفانه گاه این شرایط به گونه ای است که برخی از آنها نمی توانند ظرفیتهای تواناییهای خویش را شکوفا سازند و ممکن است حتی روندی نامناسب را طی کنند و به انواع و اقسام مشکلات رفتاری مبتلا شوند.

«اندیشمندان علوم اجتماعی، روان شناسی، روان پزشکی، آموزش و پرورش و جرم شناسی در راستای شناسایی علل و یافتن راه حلی جهت پیشگیری از انحرافات کودکان و نوجوانان به پژوهش پرداخته اند. دانشمندانی که آگاهی چندانی از شخصیت اجتماعی انسان نداشتند، علل کجرویهای